

Zondagsschoolboekje

Titel: De trouwe gezant en de koopvrouw

Auteur: J. de Liefde

Illustrator:

Uitgever: A. Berends, Harderwijk/'s-Gravenhage

Druk: 1

Jaar van uitgave: 1892

DE TROUWE GEZANT

EN

DE KOOPVROUW.

TWEE VERHALEN

DOOR

J. DE LIEFDE.

'S-GRAVENHAGE,
A. BERENDS.

DE TROUWE GEZANT.

De laatste dagen van de maand Maart van het jaar 1645 waren aangebroken. De lentezon, die het verstorvene aardrijk een vruchtbaar jaar beloofde, scheen helder aan den onbewolkten hemel, en verlichtte vriendelijk zelfs de verstafgelegene dorpen en hutten.

In vollen glans echter vielen hare stralen door de hooge vensters van het hertogelijk kasteel te Stuttgart. Geene zijden gordijnen beletten haar door te dringen, en geen verguld huismaad was er voorhanden, om de stralen schitterend terug te kaatsen; integendeel, er was bijna niets te zien dan de kale wanden. Van den stal en de keuken af tot aan de hertogelijke audientiekamer toe, waren nood en ellende duidelijk zichtbaar.

hoffelijkheid was niet in staat den strengen blik van de eene en het klagende uitzicht van de andere te verzachten.

„Gij zijt wel goed ons met uw bezoek te vereeren, daar wij juist uwen troost en uwe ondervinding soodig hebben,” zeide zij tot de hertogin-moeder.

„Ik was wel genoodzaakt u op te zoeken, daar niemand bij mij komt,” antwoordde deze met toornigen blik. „Het kan den hertog, mijnen zoon, niet onbekend gebleven zijn, dat de geneesheeren mij wegens mijne zwakken toestand fijne Fransche wijnen voorgeschreven hebben. Doch ik wacht te vergeefs, dat mij iets toegezonden wordt, en heb ook volstrekt geene middelen, om die zelve te bestellen. Eveneens wacht ik sedert jaren op eene herstelling van het kasteel, dat in een bouwvalligen toestand is. Elk jaar wordt mij beloofd, dat het hersteld zal worden en nu heb ik reeds door de tocht, die er ongehinderd door trekt, erge rheumatische pijnen bekomen. Het schijnt, dat de hertog bij de genoegens van zijn hof geheel en al vergeet, dat hij ook plichten te vervullen heeft jegens eene moeder, die zich uit de wereld teruggetrokken heeft.”

„Doorluchtigste moeder!” sprak de hertogin zuchtende, „leg den hertog noch mij ten laste, wat alleen door den nood der tijdsomstandigheden veroorzaakt wordt. Spreek niet van genoegens, wanneer nood en ellende hunne zetel bij ons gevestigd hebben. — Ik ben verheugd, uwe Doorluchtigheid in zulk eenen goeden welstand te zien, dat gij de reis naar Stuttgart konde ondernemen,” ging zij voort, hare stem verheffende en zich tot hertogin Ursula wendende, om aan het gesprek eene andere wending te geven.

Het was juist het uur, waarop de hertogin gewoon was de kinderkamer te bezoeken. Het gezicht der bloeiende jeugd in hare onschuldige vrolijkheid was niet in staat de ternedergedrukte vrouw op te beuren.

De kamerjuffer wendde zich thans tot de hertogin en zeide:

„Uwe Doorluchtigheid gelieve genadig te bedenken, dat het allernoodzakelijkst is nieuw linnengoed voor de kinderen aan te schaffen. Reeds sedert eenigen tijd zijn twee maaiers bezig met verstellen, en toch is dit nog niet voldoende.”

„Ik weet het, Margaretha,” antwoordde de vorstin met een zucht, „ik zal het zijne Doorluchtigheid voorstellen en om eene assignatie op de hofkas verzoeken. Doch papier is nog geen geld, en het valt te betwijfelen, of de kas in staat is om de hertogelijke bevelen op te volgen. Laat de meisjes maar met verstellen voortgaan, dan zullen wij ons ten minste nog eene poos kunnen redden.”

De hertogin was daardoor nog droeviger gestemd, zij groette de kinderen en ging weder terug naar hare kamer. Toen zij daar gekomen was, werd haar een bezoek aangekondigd.

Het was de hertogin-moeder, die te Brackenheim woonde, benevens eene grijze dame met een treurig gelaat. Deze was de oude hertogin Ursula, de weduwe van hertog Lodewijk, die van Nürtingen komende, tegelijk met de hertog-moeder te Stuttgart aangekomen was.

De hertogin ontving dit bezoek met al de achtung en den eerbied, die de betrekking van moeder des hertogs en van oudste lid van de vorstelijke familie vereischte. Doch al hare

„Goeden welstand,” zeide met sidderende stem de oude vorstin, die door haar zwak gehoor van het vorige gesprek niets vernomen had. „Goeden welstand! dat geloof ik. Is ooit eene vorstin in zulk een ellendigen toestand geweest? Niet dat ik klaag over de weinige krachten, die God mij op mijnen ouden dag schenkt; maar de menschen hebben mij allen verlaten! Men heeft nu sedert twee kwartalen mijn weduwen-inkomen niet uitbetaald; ik heb dezen winter gebrek gehad aan hout, om mijne kamer te verwarmen, en nu ben ik genoodzaakt geworden al mijne kamerjuffers op ééne na te ontslaan, benevens mijnen koetsier, omdat ik geen geld heb om hun loon uit te betalen. Als die lieve, zalige hertog Lodewijk eens zag, hoe zijne opvolgers zijne vorstelijke weduwe veronachtzamen, hij zou voorzeker geene rust in zijn graf hebben.”

De oude vrouw wischte eenige tranen uit de oogen; de kommervolle toestand, waarin zij zich in haren onderdom bevond, ging haar diep ter harte. De jonge hertogin zelve was getroffen, hoezeer zij ook reeds aan klagen gewoon was.

„Ik zal over u met den hertog spreken,” zeide zij, „hij zal doen, wat in zijn vermogen is; denk eens: vier hertogelijke weduwen, tien prinsessen en acht prinses, buiten en behalve onze eigene kinderen, uit de middelen van den hertog te onderhouden; terwijl hij slechts een derde gedeelte van het hertogdom in zijn bezit en een zeer schraal inkomen heeft.”

De oude vorstin echter scheen, hoezeer ook de hertogin hare stem verhief, den zin van hare woorden niet te vatten;

zij schudde slechts het hoofd en zuchtte voortdurend: „De weduwe van hertog Lodewijk in zulk eenen nood! ach, hoe ongelukkig!”

Met een bitteren glimlach opende nu de jonge hertogin eene zijdeur en wees op de tafel, waarop tinnen tafelgereedschap stond. Zij gaf de beide klagende vorstinnen door teekenen te kennen, dat het zilver verpand was. Zij barstte uit in tranen, toen zij zich weder nederzette en de weduwen weenden met haar.

De hertog zelf was op dit oogenblik niet te spreken, want hij gaf audientie aan de afgevaardigden der gewesten.

Het was een treffend gezicht, de eerwaarde prelaten en raadsheeren der landschappen tegenover den jeugdigen hertog te zien; de algemeene nood scheen de kloof van het onderscheid der standen gedempt, en vorst en volk nader tot elkander gebracht te hebben; dit bleek duidelijk uit de eerbiedige vertrouwelijkheid der raadsheeren en uit de weemoedige hartelijkheid van den vorst.

De raadsheeren brachten den hertog de door de gezanten bewilligde gelden, want tegen de volgende maand was het vredecongres te Osabruck uitgeschreven. Zij voegden daarbij de onderdanige vermaning, dat de hertog in de instructiën, waarvan hij de gezanten zou voorzien, op besliste wijze zou aandringen, dat Wurtemberg weder zijne oude grenzen bekwaam, en de afgenomene gedeelten weder teruggegeven werden.

De hertog zuchtte diep.

„Dit verzoek was niet noodig,” zeide hij, „wien zou de herstelling van het hertogdom meer ter harte kunnen gaan

dan wij? Maar ach! wij hebben weinig hoop, want onze vijanden zijn onze rechters! Wat er te doen is, zal Varnbuler op zich nemen, dien wij met het volste vertrouwen de zending hebben opgedragen.”

„De geheimraad Varnbuler heeft ook het volle vertrouwen der landschappen, en ons is de taak opgedragen, uwe Doorluchtigheid over die keus onze velle goedkeuring en dank over te brengen,” zeide de oudste der raadsheeren. De eerwaarde hofprediker Osiander voegde er bij:

„Overigens zij het gelukken en het volbrengen der zending den Heere der heirscharen aanbevolen, die uw vorstelijk hart met geloof en moed en de onderdanen met onderwerping gelieve te vervullen.”

„Amen,” antwoordde de hertog op treurigen toon, „en om dezen zegen deelachtig te worden, verzoek ik het consistorium, dat het op den dag, dat het congres geopend wordt, een algemeenen boete- en bededag houde.”

Met betuigingen van onderwerping, die niet slechts voor den vorm, maar uit het hart gesproken werden, gingen de raadsheeren heen. De hertog bleef alleen. Hij zette zich op eenen stoel neder, met de hand onder het hoofd en loosde een diepen zucht. Er waren vele ongelukkigen in zijn land, maar het kwam hem voor, dat hij de ongelukkigste van allen was. Eindelijk vermaande hij zich; er werd aan de deur geklopt; — een bediende trad binnen en berichtte, dat de geheimraad Varnbuler in de voorkamer op de bevelen van den hertog wachtte.

„Laat hem binnenkomen,” zeide de hertog.

Eenige oogenblikken later verscheen de geroepene. Het

was een man met eene moedige houding, zonder trotsheid, en met een gelaat vol uitdrukking en ernst. Zwijgend stond de hertog tegenover hem; de gewaarwordingen, die zijne ziel bestormden, schenen te hevig en te menigvuldig te zijn. Eindelijk trad hij des gevolmachtigden gezant eenige schreden nader en zeide:

„Geheimraad Varnbuler, hiermede leggen wij in uwe handen de volmacht tot uwe zending neder!”

Met eene diepe, eerbiedige buiging, nam de gezant de papieren uit de vorstelijke, op dit oogenblik sidderende hand.

„Varnbuler! op u rust nu de eenige hoop van uwen vorst en van uw land,” ging hij na eenig stilzwingen voort.

„Ik hoop getrouw te zijn, genadigste heer! en de kracht die mij ontbreekt, zal God mij schenken,” antwoordde Varnbuler.

„God zij uw bijstand,” hernam de hertog: „van de wereld hebt gij niets te hopen. Denk ik over uwen toestand te Osnabruck en aan al onze vijanden, dan verlies ik alle hoop. Ik ben een ongelukkige man, Varnbuler!”

De treurige gemoedsstemming van den vorst trof Varnbuler diep; hij boog zijne knie voor den hertog, en beloofde in zijne hand getrouwheid in zijne zending en volharding tot het uiterste, en zich daarna opheffende, voegde hij er bij:

„Vaarwel, genadigste heer! Zoo God wil, ziet gij mij niet weder terug, voordat het gansche hertogdom weder hersteld is.”

De hertog wenkte met de hand op eene wijze, die meer dan woorden te kennen gaf; daarna sloot hij de deur achter hem.

Den volgenden dag vertrok Varnbuler in gezelschap van de overige gezanten, die vooraf te Stuttgard waren bijeengekomen. In bange verwachting maakten zij allen de reis; het was een ernstig en bekommerd gezelschap. Overal, waar zij afstegen, werden zij reeds bij den eersten aanblik als afgezanten naar Osnabruck herkend.

Vooraf was het gezelschap woemoedig, toen zij die stad in het gezicht kregen. Zij drukten elkander de hand en zonden verzuchtingen uit hun hart tot God op, want hoeveel ellende er toen reeds moge geheerscht hebben, zoo ver was het evenwel nog niet gekomen, dat men in staatsaangelegenheden de hulp van God meende te kunnen ontberen.

En zoo trokken zij de stad binnen en zochten eene woning op. Tot hoe lang? Dat was alleen bij God bekend.

Den 10^{den} April brak aan. In de stad Osnabruck waren alle winkels en werkplaatsen gesloten, alsof het een feestdag was, en toch heerschte er in de stad eene buitengewone drukte. Reeds vroeg in den morgen waren de straten met menschen opgevuld. Velen echter begaven zich vooraf naar de kerk; onder deze was ook Varnbuler.

Hij luisterde met aandacht naar de hartelijke aanspraak van den geestelijke en verenigde zich in het gebed met zijne broeders in het geloof.

Met een hart, vervuld van gewaarwordingen, verliet hij de kerk, en begaf hij zich door de dicht opeengepakte menigte naar zijne woning terug, om zich voor het congres te kleeden. Daarna begaf hij zich op weg. Overal op de straten en aan de vensters, zoo ver de oogen reiken konden, werden de oogen en handen ten hemel geheven, want het was de

opening van het vredes-congres na een dertigjarigen oorlog, die door het klokkengelui aangekondigd werd.

Op de verzamelaarsplaats aangekomen, rangschikten zich de leden van het congres tot een plechtigen intocht in de vergaderzaal. Het was daar een prachtvol gezicht. Niet alleen de vertegenwoordigers van alle Duitse vorsten en stenden, maar ook die van het Fransche en Zweedsche hof waren daarbij tegenwoordig.

Bij de Oostenrijksche magnaten, de Beiersche generaals en de Fransche edellieden moest de eenvoudige gezant van het kleine Wurtemberg in de schaduw staan, en Varnbuler gevoelde dit dan ook wel; maar zijne sterkte was in God en in de gerechtigheid der zaak, voor welke hij strijden zou, en in dat bewustzijn kon hij ook al de honende en vijandige blikken verdragen, die door zijne tegenstanders in het voorbijgaan op hem geworpen werden.

De zaak van Wurtemberg werd van zulk een groot belang niet beschouwd, dat zij in de eerste dagen of weken zou hebben kunnen ter sprake gebracht worden. Intusschen zat Varnbuler niet stil; hij bezocht de gezanten der andere vorsten. Hij trachtte vrienden voor de zaak van Wurtemberg te vinden en het doel der vijanden te ontdekken.

Door de gevolmachtigden des keizers werd hij koel, door de Beiersche en andere gezanten, die bezittingen van Wurtemberg aan zich gebracht hadden, met openbare vijandschap ontvangen. De gezanten van Frankrijk, dat in bond met de Stenden stond, verzekerden hem op de vriendelijkste wijze van hunne ondersteuning; doch Varnbuler wist maar al te wel, dat hij op hunne beloften niet veel staat kon maken.

Indien het Fransche hof daarin 'eenig voordeel voor zich zelven zag, dan voorzeker zou het niet aarzelen.

Alleen de Zweedsche leden van het congres ontvingen den Wurtembergischen gezant met gulheid en vriendelijkheid.

Eindelijk naderde de dag, dat de gezanten van den Zwabischen kreis tot spreken geroepen werden. Daarna stonden Köberlin, de kanselier Burkhardt, de algemeene gezanten van den kreis, benevens Varnbuler en de gevolmachtigden der steden en kleine gewesten op. Varnbuler verklaarde, dat de hertog, alsmede de gewesten, krachtens de onder Ebenhard vastgestelde en de daarna door Zijne Keizerlijke Majesteit verscheidene malen bevestigde verordening der ondeelbaarheid van Wurtemberg, de teruggave van de gezamenlijke, weggenomen gedeelten eischten.

Daarna verhieven zich van hunne zetels de gezanten van de aartschertogin Claudia van Oostenrijk, van den keurvorst Maximiliaan van Beieren, en het Sticht van Straatsburg en van de gezamenlijke, in den oorlog door de monnikenorde in bezit genomene kloosters te Wurtemberg.

Allen verdodigden de nieuw verworvene rechten en besloten met de verzekering, dat niemand tot eene schikking wilde komen. De keizerlijke gevolmachtigden wierpen een smadenden blik op den gezant van het Evangelische Wurtemberg, en zeiden, dat er tegen de gegronde beweringen van de aartschertogin, van den keurvorst, het Sticht en de kloosters niets in te brengen was.

De tegenwerpingen van den Zweedschen gezant werden wederlegd en de zitting werd gesloten, zonder dat er voor Wurtemberg eenige hoop overig bleef.

Zoolang Varnbuler in de vergaderzaal in het vuur zijner rede was, begaf de moed hem niet; maar toen hij de vergadering verlaten had en de straten doorliep, en naar zijne eenzame woning terugkeerde, woog het gewicht van zijnen zorgvollen toestand loodzwaar op zijn hart. Toen hij te huis kwam, wachtte hem de renbode, die den uitlag van de vergadering te Wurtemberg moest gaan berichten.

Twee jaren waren er verlopen. De vredesonderhandelingen naderden hunne beslissing. Alleen de Wurtembergse aangelegenheden konden tot geen einde komen. Bijna zonder uitzicht, doch niet zonder moed en bovenal met vertrouwen op God, verdedigde Varnbuler voortdurend de zaak zijns heeren, zoowel in de vergaderzaal, als in de woningen der gezanten.

In eene droevige en nedergeslagene stemming begaf hij zich op zekeren morgen naar de bijeenkomst. Hij had de treurige ontdekking gedaan, dat zijn geheimschrijver, een sedert jaren vertrouwd dienaar, zich door zijne vijanden had laten overreden om zich als spion te laten gebruiken.

Niet alleen het nadeel, dat hierdoor aan zijne zaak toegebracht was, niet alleen het bewijs van de verraderlijke sluwheid zijner vijanden, maar ook de ontrouw in zijnen eigenen kring moest een hart als dat van Varnbuler diep grieven. Terwijl hij zich met een bezwaard hart geroed maakte om zich naar de vergadering te begeven, verzocht zijn getrouwe hofmeester een oogenblik gehoor.

„Maak het zoo kort mogelijk,” zeide Varnbuler.

„Gestrenghe heer,” antwoordde de man, „de huisheer heeft

bericht, dat hij de woning verhuuren zal aan een ander, indien de rekening van de verschonen huur niet binnen den tijd van acht dagen betaald is.”

„Goed,” zeide Varnbuler met eene droevige stem; „eerstdaags moet er geld uit Wurtemberg komen. Hebt gij nog iets?” vroegde hij, toen de hofmeester niet heenging.

„Ach, gestrenghe heer!” sprak deze beschroomd. „Met al uw uitstel zal het toch nooit gaan. In Wurtemberg is ook geen geld. Als gij eens wist, hoe de andere gezanten met uw karig huishouden den spot drijven. Wij worden niet geteld en dit doet meer af, dan gij misschien denkt. Wanneer gij de gezanten van hertogin Claudia of de keizerlijke lieden iets in de hand stopte, zou uwe zaak wel vooruitkomen; en — neem het mij niet kwalijk, een keizerlijke portier kan dikwijls meer uitrichten dan uwe beste rede en grondigste bewijzen! Ik bid u, wees niet vertoorn over mijne vrijmoedigheid.”

„In het minst niet,” zeide Varnbuler, zich omkeerende om de woning te verlaten. Hij wist wel, dat hetgeen de hofmeester gezegd had, maar al te waar was.

In de vergadering kwam thans weder de Wurtembergse zaak ter tafel. De geleerde Adam Adami, prior te Murhard, gevolmachtigde van de Wurtembergse kloosters, had het woord en sprak met de hem eigene, sluwe scherpsinnigheid en vurigen ijver. Hij werd door de Beierschen met hunne trotsche beslistheid krachtig ondersteund. De keizerlijken, meestal persoonlijk beledigden, toonden zich in hunne rede over de zaak van Wurtemberg vijandiger dan ooit, en zelfs de Fransche gezanten, die Varnbuler voorheen zoo zeer naar

den mond gesproken hadden, ontweken thans de bespreking. De voorspraak van Zweden kon tegen zoovele stemmen niet veel uitrichten. Uitgeput haald Varnbuler adem, toen de zitting afgelopen was. Hij vertoefde nog eenige oogenblikken in de zaal, om op den terugweg niet met de hem vijandige leden in aanraking te komen. Plotseling voelde hij eene hand op zijnen schouder leggen. Omziende, zag hij het onheilspellende gelaat van den gezant van hertogin Claudia. Met Spaansche hoffelijkheid sprak deze hem aan en proes zijne trouw en volharding in de zaak zijns heeren. Varnbuler maakte eene buiging. Daarop sprak de gezant over het rechtvaardige van de Wurtembergse zaak, terwijl hij zijn leedwezen te kennen gaf, dat de menigte der tegenstanders weinig hoop voor den goeden afloop opleverde.

„Wij vertrouwen op God, die ons recht verschaffen zal te zijner tijd,” antwoordde Varnbuler.

„Daar doet gij wel aan!” antwoordde de gezant met eenen vriendelijken glimlach, „doch gij moet daarbij toch de tijdsomstandigheden in aanmerking nemen en den bijstand van aardsche vrienden niet afwijzen, en deze worden dikwijls daar aangetroffen, waar men ze het minst verwacht.”

Varnbuler zag met verbaasden blik den gezant aan. Zou er van die zijde hulp komen opdagen; dat kon hij nauwelijks gelooven.

„Laat ons vrij uitspreken,” ging de gezant op denzelfden, vriendelijken toon voort, „uwe uitzichten op een goeden afloop zijn gering; offer daarom een gedeelte op van uwen eisch, om het andere des te beter te kunnen verkrijgen. De aartshertogin is aan het keizerlijke hof hooggeacht, stem

haren eisch toe en gij kunt op hare hulp tegen Beieren en de kloosters staat maken.”

Varnbuler was verbaasd; hetgeen de gezant zeide, was zeer verleidelijk, maar de zaak was niet recht. Na eenige oogenblikken bedenkens, zeide hij op beslistten toon:

„Ik moet uw aanbod afslaan, eed en plicht gebieden mij ook slechts een gedeelte van het hertogdom af te staan.”

De gezant trok de schouders op en wilde toornig schijnen, doch hij kon de achtung niet verbergen, die onwillekeurig voor dezen moedigen en getrouwen man in zijn hart ontwaakte.

Varnbuler begaf zich naar zijne woning. Op de plaats ontdekte hij een bode in de bekende Wurtembergse liverlei, die een schrijven van den hertog gebracht had. Varnbuler opende het; het behelsde nieuwe vermaningen, verzoeken, verzekeringen van vertrouwen van wege zijnen hertog, maar — geen geld; de kassen waren op het oogenblik alle ledig. — Gedurende een half uur bleef Varnbuler alleen; toen riep hij zijnen hofmeester.

„Leg de woning op en geef de dienstboden uit mijnen naam hun ontslag; gij kunt overigens mijnen gouden ketting verpenden, om de huishuur te betalen,” zeide hij.

Zijne stem was rustig, zijn blik welberaden en vroolijker dan gewoonlijk; de hofmeester boog en verwijderde zich. Varnbuler plaatste zich aan zijne schrijftafel. „Trouw en volharding vermogen veel,” sprak hij op beslistten toon; daarop nam hij de pen en schreef aan den hertog; hij verzekerde hem opnieuw van zijne trouw en had hem den moed niet te verliezen.

Wanneer de nood op het hoogst is, is God het meest nabij degenen, die op Hem vertrouwen. Dit heeft ook Varnbuler en met hem geheel Wurtemberg ondervonden.

De keurvorst van Beieren was den oorlog moede en wilde de Rijksstenden overhalen, om de onlangs door hem verworvene waardigheid van keurvorst te erkennen, en ten einde hertoe de stem van Wurtemberg te winnen, deed hij afstand van zijne eischen.

De Zweedsche wapenen behaalden voortdurend de overwinning, en daardoor werden hunne vijanden hoe langer hoe meer tot ootmoed gestemd. Eindelijk werd de keurvorst van Beieren door de vereenigde Fransche en Zweedsche legers tot een vredesverdrag gedwongen. Hierdoor werd de keizer van zijnen voornaamsten bondgenoot beroofd en was hij noodzaak, den vrede onder elke voorwaarde aan te nemen. De keizerlijke gevolmachtigden lieten daarop hunne aanspraak op alle door het Oostenrijksche huis in beslag genomen bezittingen varen, waaraan zich ook de aartshertogin Claudia onderwerpen moest.

De bezitters der geestelijke goederen bleven evenwel het hardnekkigst.

„Gij moet toch niet alles hebben,” riepen de Katholieke Stenden wrevelig, „gij hebt de hoofzaak verkregen.”

„Er moet vrede komen in het gansche hertogdom,” antwoordde Varnbuler.

Eene nieuwe overwinning der verbondene legers bracht zulk een schrik in het rijk, dat, op den 16^{den} Maart van het jaar 1648, de gezamenlijke Katholieke Rijksstenden de Trouwe Gezant.

algemeene en onvoorwaardelijke teruggave van alle kloosters en geestelijke goederen bewerkstelligden.

Hoe Varnbuler op dezen gelukkigigen dag te moede was, drukte hij uit in eenen brief, dien hij aan de raadheeren te Wurtemberg schreef, en waarin hij vooral zich verheugde over de verkregene vrijheid tot het verkondigen van het zuivere Evangelie.

Den 14^{den} October 1648 was de hoogst gewichtige dag, op welken de vrede tusschen keizer Ferdinand III en de Rijksstenden aan de eene, en koning Lodewijk XIV van Frankrijk en koningin Christina van Zweden aan de andere zijde gesloten werd. Weinige dagen daarna keerde Varnbuler naar zijn geliefd vaderland terug.

Hoe verheugd was hij, toen hij wederom de Wurtembergsche bosschen en heuvels aanschouwde, toen hij Stuttgart binnentrok, en het volk rondom zijnen wagen zich verdroog en hem juichend begroette, toen de gewestelijke overheden eene deputatie tot hem zonden, om hem te danken voor de trouwe diensten, welke hij den lande bewezen had.

Eerst had Varnbuler zich naar het hertogelijke kasteel begeven. De hertog, van zijne komst onderricht, verleende hem oogenblikkelijk gehoor.

En zoo stond hij dan weder voor zijnen hertog, evenals hij vier jaren vroeger voor hem gestaan had, toen hij den eed van getrouwheid in zijne zending voor hem aflegde. De hertog reikte hem de hand, terwijl de tranen hem uit de oogen vloeiden. Nu was ook het oogenblik gekomen, dat Varnbuler, de onverschrokken man, die standvastig gebleven was onder den drukkenden last, zich niet langer bedwingen kon. Hij bedekte zijn gelaat met zijne handen, zijne stem

begaf hem en hij kon alleen antwoorden: „God zij geloofd!”

Zelfs de vijanden van Varnbuler hebben zijne welwillendheid, trouw, volharding en bijzondere gaven erkend; de keizer zelfs heeft hem vrijwillig in zijnen adeldom hersteld en een eereteeken, benevens den titel van keizerlijken hof- en paltzgraaf verleend. De hertog schonk hem een kasteel, het halve dorp Hemmingen, benevens vele andere goederen tot belooning voor zijne aan den lande bewezene diensten.

DE KOOPVROUW.

In Amsterdam, niet ver van de Botermarkt, stond eenmaal een klein huisje. Het had slechts eene kleine deur en één venster, en in den winkel was nauwelijks ruimte voor vijf menschen. Meer ruimte was er ook niet noodig, want zelden kwamen er vijf tegelijk om te koop. In dezen winkel was alles te bekomen, wat men maar begeerde: draagbanden, A. B. C.-boekjes, scheermessen, hobbelpaarden, brillen, prenten en zelfs poppen met wezenlijke krullen. Al deze voorwerpen waren netjes voor de glazen ten toon gespreid, de beste evenwel niet, daar zon en stof zoo licht het goed bederven.

In dit huisje woonde eene eenvoudige vrouw, die de eigenares en tevens de koopvrouw van dezen winkel was. Voor tien jaren, toen de gebeurtenis, welke hier verhaald wordt, voorviel, zal zij omstreeks vijftig jaar oud geweest zijn, en dus is zij, ingeval zij nog leeft, nu waarschijnlijk zestig. Zij was klein en ging een weinig mank; zij zag er zeer vriendelijk uit, en niemand vertiet haren winkel, zonder een vriendelijk woord ontvangen te hebben.

Elken morgen, precies om zeven uur, sloot zij den winkel open; daar kon men zich gerust op verlaten. Zij deed het reeds zoo vroeg, omdat de schoolkinderen, die zich vroegtijdig op weg begaven en menigmaal schrijfpapier of griffels kochten, in het geheel niet hare slechtste klanten waren.

Daarna dronk zij dan op haar gemak haar kopje koffie, vervolgens stoffe zij alles af van boven tot beneden, nam stuk voor stuk van het raam en maakte het schoon, waarna zij alles weder in orde schikte. Op den eersten Maandag van elke maand kwamen er echter nieuwe snuisterijen voor het raam. Dat wisten de schoolkinderen reeds, en deze bleven dan ook, wanneer zij er voorbij kwamen, gaarne staan om de prenten te beschouwen, op welke de Hollandsche vloot, of olifanten, koordansers en apen afgebeeld waren.

Wanneer alles voor het raam netjes geschikt was, ging zij aan de deur in haren armstoel zitten breien, en daar bleef zij dan zitten, tenzij er iemand kwam om iets te koop, dat soms den ganschen voormiddag niet gebeurde. Des namiddags echter zette zij den bril op en las in een boek. Het was altijd een en hetzelfde boek; de bureu kenden het reeds; het was niet buitengewoon dik en had slechts een halven band. Daar stond echter niets anders in dan de geschiedenis van Robinson Crusoe, welke zij, wanneer zij zo uitgelezen had, weder van voren af aan begon. Dit boek behaagde haar meer dan andere boeken, niet zoozeer, omdat haar eerste man ook eenmaal op zee

geweest was, maar omdat zij weinig andere boeken kende.

Dikwijls kwam er een jong mensch voorbij den winkel van deze vrouw, dewijl zijn weg hem menigmaal daar langs voerde. De vrouw in den groenen armstoel was hem in het oog gevallen, en het kwam hem opmerkelijk voor, dat zij zulk een geregeld leven leidde. Des morgens vond hij haar altijd aan haar breiwerk en des middags met haar boek, en hij kreeg grooten lust haar te leeren kennen. Bovendien zou hij gaarne hebben willen weten, wat de inhoud van dat boek met dien gescheurden band was, waarin zij altijd zat te lezen; want zoo knap als wij, die het reeds weten, was hij niet. Hij was een bijzonder man, die zijn hoofd altijd vol zeldzame geschiedenissen had; ook schertste hij menigmaal, dat men er om lachen moest, maar er was altijd ernst onder verborgen.

Op zekeren middag, terwijl de vrouw als naar gewoonte in het lezen verdiept was, kwam hij daar weder langs, en daar hij juist een weinig tijd had, bedacht hij zich niet lang, en trad den winkel binnen. De vrouw nam haren bril af en vroeg hem, wat hij begeerde. Hij bedacht zich een oogenblik, en antwoordde: „Ik heb eigenlijk niets noodig, maar ik kan wel een A. B. C.-boek gebruiken.”

De vrouw stond verwonderd over dit antwoord, en vroeg hem, of hij werkelijk een A. B. C.-boek wilde hebben. „Ja gewis,” zeide hij, „met of zonder haan, dat is mij om het even. Maar ik wil u ook wel zeggen, goede vrouw, waarom ik eigenlijk gekomen ben. Ik wilde gaarne weten, wat het voor een boek is, waarin gij zit te lezen. Ik zie u daar altijd in lezen, doch kan er maar niet uit wijs worden.”

De vrouw begon hartelijk te lachen, en reikte hem het boek over. „Het is de Robinson,” zeide zij. „Dat is mijn lievelingsboek, zoo juist iets voor mijn hart; mijn eerste man voer ook ter zee, op Dantzig, alwaar hij gestorven is.”

„Zijt gij weder hertrouwd?” vroeg hij.

„Ja,” zeide de vrouw, en zuchtte, „mijn man is pakhuisknecht.”

„Verdient hij daar nog al wat mede?”

„O ja, dat gaat redelijk wel.”

„En levert de winkel nog al wat op?”

„Ja, als men wat verkoopt, dan heeft men wat. Maar waarom vraagt gij dat zoo?”

Zij was inmiddels opgestaan, en had een A. B. C.-boek voor hem opgezocht.

„Hier is een A. B. C.-boek,” zeide zij; „maar nu wilde ik u vragen, wat gij met een A. B. C.-boek doen wilt?”

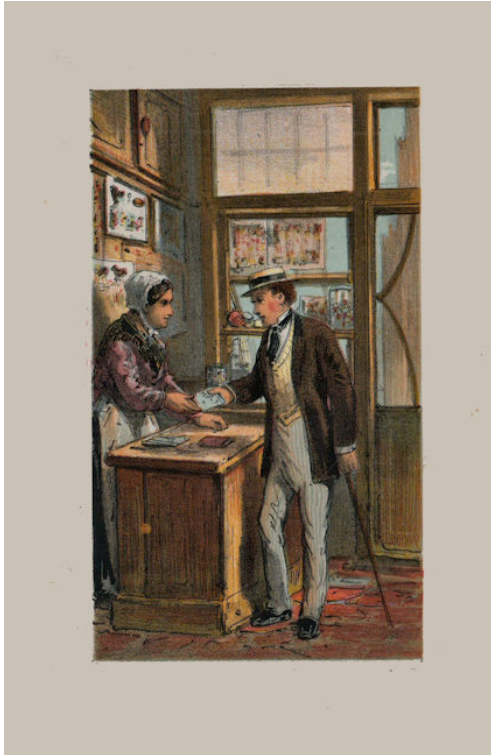
„Ik wil het A. B. C. leeren,” zeide hij.

„Och, hoe kunt gij zoo praten! zulk een geleerd heer, zou die nog het A. B. C. moeten leeren?”

„Wel zeker, goede vrouw! wie studeert, moet altijd van de A. af beginnen. De haan, die voorin staat, is voor ons afgebeeld. Beschouw hem eens! Het is dezelfde haan, die gekraaid heeft, toen Petrus den Heere verloochende, en voor ons studenten kraait hij nog, daar wij den Heere Jezus ook verloochend hebben, en hij roept, dat wij weder met het A. B. C. moeten beginnen; daarom is hij als schildwacht voor in dit boek geplaatst. Hoeveel kost het?”

„Och, vertel mij toch niet zulke gekheid!” zeide de vrouw, „gij wilt met mij schertsen!”

„Ik scherts niet, goede vrouw,” antwoordde de vreemdeling. „Er zijn slechts twee boeken in de gansche wereld, die wij noodig hebben: het A. B. C.-boek en de bijbel; het eerste voor het leven, het laatste voor het sterven. En wanneer wij uit den Bijbel niet meer kunnen leeren, omdat wij zoo verstandig geworden zijn, dan moeten wij weder van de A. af beginnen. Dat wil zeggen: wij moeten kinderen worden.”

„Daar ben ik te dom toe,” zeide de vrouw.

„Of misschien wel te verstandig,” zeide de man. „Kent gij de geschiedenis van Nikodemus?”

„Neen,” was het antwoord, „in Robinson staat zij niet.”

„Neen, in Robinson niet,” antwoordde hij, „maar in den Bijbel wel; dat is eene der merkwaardigste geschiedenissen, die er ooit gebeurd zijn. Gij hebt toch immers een Bijbel?”

„Neen,” zeide de vrouw, „ik weet niet, waar hij is. Hij moet er zijn, maar ik weet niet waar. Vroeger hadden wij den winkel ginds aan de linkerzijde in de tweede straat, N°. 57, maar toen mijn man te Dantzig stierf, en ik den brief kreeg, ach, wat was dat voor een tijd! De huur was daar zoo hoog, ja, wel eens zoo hoog als hier, en wij hadden slechts ééne kamer en eene keuken, en daarbij kwam nog, dat het vol paddestoelen was, en...”

„Maar, goede vrouw, gij wildet van den Bijbel zeggen!”

„Ja, de Bijbel is, toen wij verhuisden, zeker weggeraakt of verloren, ik heb er mij wel tienmaal blind naar gezocht, maar kon hem niet vinden.”

„Nu ik zal u eens wat zeggen,” antwoordde de man, „wij zullen ruilen. Ik geef u een Bijbel, en gij geeft mij

een A. B. C.-boek, dan hebben wij beiden, wat wij noodig hebben. Maar dan wil ik er ook een met den haan hebben; wilt gij dat?”

„Nu, gij zijt wel goed!” zeide de vrouw, „ik wil het natuurlijk wel gaarne, maar gij komt daar slecht bij weg.”

„O neen, in het geheel niet,” antwoordde de man, „ik heb er zelfs nog voordeel bij.”

Nu vroeg de vrouw, waar zij den Bijbel zou kunnen afhalen, waarop de vreemdeling haar antwoordde, dat hij hem haar den volgenden dag zou aanreiken, het kostte hem geene moeite. Bovendien moest hij ook juist om dezen tijd hier voorbij komen.

De vrouw zocht met veel bedrijvigheid het fraaiste A. B. C.-boek uit, wikkelde het in een schoon vel papier, en gaf het den vreemdeling. Deze lachte, en zeide: „En wanneer ik nu eens niet wederkom? Wees getrouw, en vertrouw niemand!”

„Gij komt wel weder terug,” zeide het moedertje, „gij hebt een eerlijk gezicht, mijn man heeft altijd gezegd...”

„Goeden dag, vrouwtje, tot wederziens!” — En de heer vertrok met zijn A. B. C.-boek. Zij stond een poos verwonderd, en schudde het hoofd; daarop trad zij naar de deur, en volgde hem met de oogen; want zij zou zoo gaarne hebben willen weten, wie hij was. Toen hij een hoek omgeslagen was, hinkte zij naar haren armstoel terug, en ging weder in Robinson lezen.

Toen haar man tegen den avond van het werk kwam, en zij aan den maaltijd zaten, verhalde de vrouw hem het zonderlinge voorval met den vreemdeling, en vroeg hem, of

hij morgen, wanneer die heer wederkwam, er ook niet bij zou willen zijn.

De man wilde daarvan eerst niets weten, dat was hem te wijldoelig, en naar den Bijbel stond hem het hoofd ook niet, want hij bekommerde zich om niets dan om zijn werk, en om eten en drinken.

Zijne vrouw had in waarheid veel van hem te lijden, want hij maakte haar het leven zuur genoeg, en vele vroolijke dagen had zij niet met hem beleefd. Met het huiselijk leven had hij niets op; hij zat liever in de kroeg, en wanneer hij thuis kwam, was hem zelden iets naar den zin. Hij was waarlijk zulk een plaaggeest, als er maar weinige mannen zijn; zij was er menigmaal zeer bedroefd om. Wie daarvan echter de schuld droeg, begreep zij niet, en dacht er ook weinig over na. Heden was hij toevallig in een goeden luim, wat zeer zelden gebeurde, en daar zij het hem zoo vriendelijk verzoekt, zoo beloofde hij haar eindelijk, morgen namiddag om vier uur te huis te zijn.

Den volgenden dag kwam de vreemdeling op den bepaalden tijd, en de vrouw, die reeds den ganschen dag gewacht had, riep, toen zij hem in de verte zag aankomen, in de andere kamer: „Man, daar komt de vroemde heer aan!” — Zij moest echter tweemaal roepen, want hij was in slaap gevallen.

Weldra trad de vreemdeling binnen; hij groette hen beiden zeer vriendelijk, en sprak: „Hier is de Bijbel, nu zijn wij gelijk!” Daarna vernam hij naar de werkzaamheid van den man, en zeide: „Gij ambachtlieden zijt gelukkige menschen! Wanneer gij u zoo moede gewerkt hebt,

tien jaren oud. Het heugt mij nog als de dag van gisteren; het was de geschiedenis van Nikodemus, uit het Evangelie van Johannes. Toen ik die geschiedenis doorgestotterd had, vroeg hij mij, of ik ze ook verstond, maar ik had er niets van verstaan. Toen verklaarde hij ze mij, en zeide, dat ik elken Donderdag, des avonds om zeven uur, bij hem moest komen, dan zou hij mij onderricht geven. Dat deed hij ook; hij zond mij nog een jaar naar de stadsschool, en na dien tijd verliep er nog een jaar en nog vele jaren, en eindelijk ben ik zulk een menschenkind geworden, als gij hier nu voor u ziet. Kent gij de geschiedenis van Nikodemus?”

Evenzoo in als de vrouw er van wist, wist ook de man er iets van. De vreemdeling nam een stukje papier, dat daar lag, en leide het in den Bijbel bij het derde hoofdstuk van Johannes. „Leest deze geschiedenis eens, en geeft wel acht, of gij ze ook verstaat. Wellicht gaat het u evenals mij toen ter tijd, en dan wil ik ze u verklaren, gelijk de dominé ze mij toen verklaard heeft.”

Beiden bedankten hem; de vreemdeling kwam hun zoo vertrouwelijk voor en zoo vriendelijk, alsof zij hem reeds sedert jaren gekend hadden, en toch kenden zij hem eerst sedert gisteren. Ook tegen den Bijbel wisten zij niets in te brengen, ofschoon er hen buiten dit weinig aan gelegen was. De vreemdeling vertrok, en beloofde den volgenden Woensdag, des avonds om zeven ure, weder te komen; vroeger kon hij niet. Beiden stonden bedremmeld en wisten niet, hoe zij het hadden.

Dien avond kwam de man vroegtijdig te huis, en toen

dat u de beemen zeer doen, dan kunt gij slapen, alsof gij van de wereld niets af wist. Ons boekwormen loopt het hoofd dikwijls om. Als ik kon, zoals ik wilde, dan zou ik gaarne alle maanden eene gansche week door houthakken.”

„Nu, dat zou een mooi houthakken zijn!” zeide de man lachende.

„Zeg dat niet,” antwoordde de vreemdeling, „ik ben van geboorte een boerenjongen, en niets anders; ik heb de zwijnen gevoederd en de koeien gemelkt; ik weet, wat werken is.”

„Maar,” vroegde de vrouw, „hoe zijt gij dan een student geworden?”

„Ja, dat is een wonderlijke bestiering van God,” was het antwoord. „Onze dominé in het dorp nam mij elken Zaterdag, om den stal bij hem schoon te maken; daarvoor kreeg ik een paar centen en des Zondags middageten. Mijne moeder was toen juist ziek; ik bracht haar dus het eten, daar het veel beter was dan dat van ons. Eens, toen ik op het land de koeien weidde, kwam de dominé bij mij en vroegde mij, hoe mijne moeder het maakte. Ik zeide hem, dat het nog niet best met haar was; daarop zeide hij, dat ik voortaan mijn Zondageten moest behouden, hij zou haar alle dagen soep zenden. Dat deed hij ook, en sedert dien tijd was hij mijnen besten vriend. Eens liet hij mij roepen, en vroeg mij, of ik wel lezen kon, dan moest ik hem eens uit den Bijbel voorlezen, die juist opengeslagen op de tafel lag. Ik begon, maar het ging zeer stotterend, want in de school had ik weinig geleerd, en ik was slechts

de tafel was afgenomen, namen zij den Bijbel en sloegen dat hoofdstuk uit het Evangelie van Johannes op, waarbij de vreemdeling het papier gelegd had.

„Lezer! kent gij de geschiedenis van den aanzienlijken Farizeër, die des nachts tot Jezus kwam en Hem naar het Woord der waarheid vroeg? Wanneer gij ze niet kent, dan doet gij wel ze op te slaan en te lezen, evenals de koopvrouw en haar man deden.

Zij verstonden er echter zeer weinig van. Reeds het vijfde vers was hun een raadsel, waar geschreven staat: Jezus antwoordde: Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, zoo iemand niet geboren wordt uit water en geest, hij kan in het koninkrijk van God niet ingaan. — Daar zaten beiden verlegen, en schudden het hoofd. — „Hij komt immers, en zal het ons verklaren!” zeide zij.

De vrouw vooral was er gedurende de gansche week onophoudelijk mede bezig; zij sprak er over met hare zuster, die haar in die week bezocht, en toen deze den wensch te kennen gaf, om ook daarbij te mogen zijn, had onze koopvrouw er niets tegen.

Zoo brak de Woensdag-avond aan; de zuster kwam en bracht haren man mede en toen de vreemdeling te zeven ure binnentrad, vond hij er niet twee, maar vier, en zeide: „dat is mooi! Hebt gij de geschiedenis van Nikodemus verstaan?”

„Neen,” was het antwoord, „niet goed.”

Zij plaatsten zich rondom de tafel, waarop een flauw licht stond te branden, en nu begon de vreemdeling de geschiedenis te lezen, en ze duidelijk en eenvoudig te

verklaren. Maar zijne eenvoudige woorden waren helder en warm gelijk zonnestralen, wier licht diep in de donkere zielen doordrong. Alle vier hingen aan zijne lippen en vergaten alles om zich heen. Hij sprak zoo natuurlijk, het geleek volstrekt niet naar eene predikatie.

„Wel, wat is het laat geworden!” zeide hij op eens, „wij moeten een einde maken.”

„Wij zijn nog niet aan het einde!” zeide de koopvrouw. „Ik zal weder terugkomen, dan zullen wij het ten einde lezen,” zeide hij.

Hij deed een gebed, nam vervolgens zijn hoed en stok, reikte allen de hand, en zeide hun goeden nacht. Het was dien avond lichte maan, de menschen wandelden en verlustigden zich in den maneschijn; maar niemand hunner smaakte zulk een vrede des gemoeds als ons vijfal.

Den volgenden Woensdag, zoo was men overeengekomen, zou de vreemdeling wederkomen, en het zou hem aangenaam zijn, zoo er ook nog andere goede vrienden kwamen, en er deel aan namen.

Den volgenden Woensdag waren er niet meer vijf bijeen, maar wel zestien. De geschiedenis van Nikodemus was ten einde toe verklaard, en nu verzochten zij hem, dat hij nog wat meer met hen uit den Bijbel zou lezen.

De vreemdeling toonde zich daartoe bereid, en zoo werd voortaan de Woensdagavond bepaald tot het verklaren van Gods Woord. Weldra werd de kamer te klein, zoodat ook de winkel daartoe moest ingeruimd worden, en nu kwamen hier hongerigen en dorstigen in stilte en zonder eenig gedruisch bijeen, om met het brood des levens gespijzigd te worden.

Deze Bijbeloefening heeft jaren lang geduurd, totdat de vreemdeling, die nu niet langer een vreemdeling was, maar een vriend, een helper en trooster, naar eene andere stad moest vertrekken, waar God hem tot eenen nieuwen werkring riep.

